

SZÖVEG –
SZABÓ EMESE

SOROZAT –
RENDELŐ

NEM HISZTIS, CSAK „SZENZOROS”

Az SPD-ről, azaz a szenzoros integrációs zavarról keveset tudnak az emberek, pontos ismeretekkel általában még azok sem rendelkeznek, akik amúgy követik a gyerekeket érintő problémákat. Mit takar ez az idegrendszeri sajátosság, ami miatt sok gyereket egyszerűen nevetlennek tartanak?

◆ Heves reakciók a zajokra – akár egy hajszárítóra is – vagy az erős fényekre, hiszti a kényelmetlen ruhák miatt, vagy éppen pánik olyan esetekben, amikor bizonyos anyagokkal – például szőnyegekkel, ruhacímkekkel – érintkezik a bőr. Egyes gyerekek például síkíthatnak, ha az arcukat víz éri. A szenzoros integrációs zavarnál az érzékenység minden érzékelési területen jelentkezik, egyszerre akár több területen is. Gyakran érinti a szaglást és az ízlést is, aminek tünete jellemzően az, hogy a gyerekek hevesen tiltakoznak a darabos, hideg vagy meleg ételek, bizonyos ízek, illatok ellen. Tipikus az is, hogy az ízek csak összekeveredve zavarják őket. Például szívesen megeszik az üres tésztát és a húst is, de a kettőt egyszerre nem. Ilyen esetekben a környezet hajlamos őket hisztisnek, nevetlennek tartani, pedig ezek a viselkedések azért jelennek meg, mert gondot okoz nekik az érzékszerveikből érkező információk feldolgozása.

TÖBB ÉVTIZEDE KUTATJÁK

„Az SPD már a '60-as években a kutatások fókuszába került, az Egyesült Államokban több olyan központ is van, amely kifejezetten erre specializálódott. Egyelőre nem számít önálló kórképnek, bár többször fölmerült annak gondolata is, hogy bekerüljön a mentális betegségeket kategorizáló nevezéktanba” – mondja **dr. Madarassy-Szücs Anna**, a Vadaskert Alapítvány gyermek- és ifjúságpszichiátere. Az SPD-t jelenleg csak az autizmus spektrumzavar egyik részjelenségeként írják le, annak az egyik kritériumtünete. „Korábban úgy tartottuk, hogy az autizmussal élő személyek 90 százalékának van szenzoros zavara, de ma már úgy látjuk, hogy az arány ennél is magasabb, a jelenség úgymond része az autizmusnak. Viszont magától értetődő az a kérdés is, hogy mi van azokban az esetekben, amikor nincs szó autizmusról, az nem diagnosztizálható, az SPD viszont egyértelmű. Illetve itt is belebotlunk a szokásos kérdésekbe, hogy lehet-e túlzó torzítás nélkül különálló csoportokban értelmezni az idegrendszeri fejlődési sajátosságokat. Hiszen az SPD is sokkal inkább egy spektrum” – emeli ki a szakorvos. A szenzoros feldolgozási zavar az autizmus mellett más idegrendszeri fejlődési sajátosságokhoz is társulhat. Például a kiemelkedően tehetséges gyerekeknél és az ADHD-nál is nagyon gyakori. Emellett sűrűn számolnak be róla azok is, akik a rövid ideig tartó, akaratlan mozgásokkal és hangadásokkal járó idegrendszeri fejlődési eltérésben, a Tourette-szindrómában érintettek. Kérdés, hogy előfordulhat-e az SPD önmagában is.

TÖBB MINT VISELKEDÉS

A szenzoros integrációs zavar pontos oka nem ismert, csak azt tudjuk róla, amit a többi idegrendszeri fejlődési sajátosságról: hogy nagymértékben meghatározza a genetika. Fennállásakor az agy nemcsak másképp működik, hanem valószínűleg a struktúrájában is van különbség. „Az autizmusnál például egyértelműen tudjuk, hogy az idegpályák bizonyos területeken másképp kapcsolódnak, más mennyiségben vannak jelen rövid és hosszú szakaszaik. Viszont hiába rendelkezünk ezekről egyre több ismerettel, önmagukban az eltérések nem specifikusak. Tehát nem lehet valakit megvizsgálni egy képalkotó diagnosztikai eszközzel, majd annak alapján meghatározni az idegrendszeri sajátosság típusát” – emeli ki Madarassy-Szücs Anna. Az egyik amerikai kutatóintézet például megpróbálta objektívizálni, hogy a szenzoros zavarban érintett gyerekek a szorongató helyzetekre miben reagálnak másképp, mint az átlag. Viszont hiába volt mérhető különbség az adott ingerekre adott idegrendszeri válaszok erősségében, az nem feltétlen tükröződött a viselkedésben. Ahogy a pszichiáter fogalmaz: a látható viselkedés csak egy kicsi ablak, de a mögöttes idegrendszeri jelenség nagyon bonyolult. Emiatt lehet félrevezető, ha agyi folyamatokat pusztán az érzékelhető, látható tüneteken keresztül próbálunk megérteni. Azok ugyanis nem egyenlők az SPD-vel. Ráadásul arra is van példa, hogy zavar nem is jelentkezik viselkedéses problémák formájában, csak szorongást okoz.

ROSSZALLÓ TEKINTETEK

Mivel a szenzoros zavar itthon még kevésbé van a köztudatban, az érintett családok nehéz helyzetben vannak, gyerekükre sok helyen nézhetnek rosszallóan, nem értve a viselkedését. Pedig az SPD elég gyakori, olyan becslések is vannak, amelyek szerint húsból legalább egy gyereket érint valamilyen szinten. „A szülők általában arra figyelnek föl, hogy gyerekük furcsán, számukra nem értelmezhető módon reagál egy-egy környezeti ingerre. Például imádja a szőrös takarókat, azokról le sem lehet szedni. Vagy ennek ellenkezője: egyből sírni, síkítani kezd, amint hozzáérnek. Ezeket a jelenségeket a szülők nehezen értik, nehéz ugyanis befogadni, hogy a gyerek miért válhat frusztrálttá egy takarótól vagy annak hiányától” – magyarázza a pszichiáter. Ezt a kérdést azért nehéz jól megközelíteni, mert önmagában még az sem jelent semmit, hogy valaki valamire rosszul reagál. Például lehet, hogy egy-egy érzéshez rossz élmény kötődik – mondjuk

SZENZOROS INTEGRÁCIÓS ZAVAR

fennállásakor
az agy nemcsak
másképp működik,
hanem valószínűleg
a struktúrájában is
van különbség.

korábban darázs volt egy puha takaróban –, az agyi vészjelzést, majd az ahhoz kötődő viselkedési reakciót pedig ez indítja be. Sok esetben viszont arról van szó, hogy sérül az idegrendszeri tanulás, érzékelés folyamata.

LABIRINTUS AZ IDEGEK MENTÉN

Ehhez tudni kell, hogy a világról szerzett tudásunk a tapasztalatainkon alapul, az ehhez szükséges ingereket pedig az érzőrendszerünkön keresztül szerezzük, majd ezeket feldolgozzuk. A feldolgozás lényegében az idegrendszeri alapját jelenti annak, hogyan érezzük magunkat. Ezzel együtt pedig megtanuljuk azt, hogy módosítani tudjuk a körülöttünk levő világot. Kialakul az éntudatunk, megtanuljuk, hogy tárgyakra és emberekre is hatunk. Nemcsak a külvilágból, hanem belülről, a testünkből is folyamatosan érkeznek információk. Például ha a beleink feszülnek, akkor az nemcsak azt jelentheti, hogy mosdóba kell mennünk, hanem azt is, hogy szorongunk. Ugyanez a torokszorításra is igaz, ami nemcsak hányingernél fordulhat elő, hanem összetett érzéseknél is. Ezeket az érzeteket a szenzoros integrációs zavarnál nehéz differenciálni, megletekor az agy összezavarodik. „Van, akinél eleve az érzékelés nehézkes, emiatt pedig nem is tudja jól lefordítani az érzékelt információkat. Mások az egyszerre érkező ingereknél akadnak meg, nem tudják azokat elkülöníteni. Arra is van példa, hogy a beérkező információk rendezése a nehézkes, ami viszont elengedhetetlen ahhoz, hogy a rájuk adott motoros válasz megfelelő legyen. Szerencsére tudjuk,

hogy ahogy az idegrendszer érik, úgy ezek a képességek és a kompenzációs lehetőségek is változhatnak, így a gyereket idősebb korában már nem feltétlenül zavarja, vagy inkább hatékonyabban küzd meg az egyes eltérésekkel” – mondja Madarassy-Szücs Anna.

KINÖVIK VAGY KOMPENZÁLJÁK

Az SPD-t a gyerekek gyakran kinövik, de az nem mindig egyértelmű, hogy ilyenkor tulajdonképpen mi történik. Az autista személyekre például sokszor jellemző, hogy nincsenek is tudatában saját információfeldolgozási és szenzoros sajátosságaiknak, gyakran nem is jönnek rá, mitől fáradnak el a nap végére. Közben lehet, hogy ha napközben zajsűrű fülhallgatót viselnének, vagy tudatosabban figyelnének a ruházatukra vagy az étkezésükre, az egyedülletben töltött pihenőidőkre, akkor az általános jóllétük is javulna. De mivel csak azt hallják, hogy az adott környezet, amiben élnek, mindenkinek megfelel, nem is beszélnek érzékenységükről, felnőttként már próbálják azt leplezni. Ennek viszont fáradtság és szorongás, súlyos önértékelési zavar és rengeteg más nehézség lehet a következménye. „Emiatt fontos, hogy a szenzoros érzékenységet is időben felismerjék. A szülők ebben egyre ügyesebbek, egyre gyakrabban kérnek segítséget. A gyerekpszichiátriai vizsgálat ilyenkor kulcskérdés, az SPD-t ugyanis el kell különíteni, ki kell deríteni, hogy mellette fennállhat-e egyéb zavar. Fontos az is, hogy az idegrendszeri fejlődési sajátosságokat jól értelmezzük. Például az autisztikus gondolkodás – itt még nem klinikai szintű zavarról van szó – nem is feltétlenül okoz gondot. Viszont foglalkozni ezekkel is kell, mert csak így lehet megelőzni az olyan másodlagos problémákat, mint például a miattuk jelentkező szorongás” – emeli ki szakértőnk.

SEGÍTŐ TERÁPIÁK

Ha arra szükség van, akkor az SPD kezelését a gyógyterápiás pedagógusok és a szenzoros integrációs terápia segítik. Utóbbiak lényege jellemzően az, hogy a gyerekek idegrendszeri érzését mozgással támogassák. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kicsiknek olyan ingereket adnak, amelyek elősegítik az integráltabb és érettebb mozgásos válaszok megjelenését. Az ilyen módszerek főleg az óvodásoknak, kisiskolásoknak lehetnek hasznosak, ugyanis az ő idegrendszerük még nagyon képlékeny. Gyakori, hogy a gyerekpszichiáterek, a gyerekpszichológusok és gyógyterápiás pedagógusok a szülőket otthoni modulokra is megtanítják, így a kicsikkel ők is tudnak foglalkozni. Ez fontos, mert segíti megelőzni, hogy a zavar komolyabb problémát okozzon, nehezítse a tanulást is. ♦

SZEMBEFORDÍTOTT TÜKRÖK

Amikor gyerekként először láttam meg a gardrób szekrény egymásnak fordított tükörajtóit, azt hittem, egyszerűen ismétlődnek a folyosóvá mélyülő képek. Pedig hogy is lehetne ugyanaz? Hisz minden újabb tükrözésben ott az összes előző kép.

100 MÉTERES LASSÚ

♦ **1.** Görcsösen szorítja a karom. Furcsa, ferde tartásban hajlok felé, pedig nem támaszkodik rám. Valamiért úgy gondoltam, amikor elindultunk, hogy így kényelmes neki, de a lapockám alatt már beállt a görcs a hátamba, ezért óvatosan kiegyenesedek. Észreveszi. „Nehéz vagyok?” „Nem, dehogy.” Ritmustalanul haladunk, míg ő kettőt billen egyik lábáról a másikra, egyet lépek és várok. Mindig aprókat lépett, sokszor rám szólt kamaszkoromban, hogy egy nő nem lép ekkorákat. Nem szoktam le erről. Feljajdul. Kérdezem, fáj-e valami, de sejttem, hogy csak megszokásból jajgat. „Nehéz már nekem ez az egész” – mondja. Messzinek tűnik a kapu, és aztán még a két emelet. Szégyenkezve igyekszem fékezni magamban a türelmetlenség harci dobját, nehezemre esik ez az araszolgatás, a beszédemet is akaratlanul lelassítom, pedig arra nincs is semmi szükség. Érdeklődöm, nem kell-e vásárolni valamit, mondja, hogy nem, de én elkezdem sorolni: „Almát? Tej van elég?” Tudom, hogy van, tegnap vettünk, de nem akarom hallani a szuszogást, a nyögést, nem akarok belenyugodni, hogy az én mosolygós, tündöklően okos, fürgé és népszerű anyukám, aki matematikakönyveket és verseket írt, a tanári és a szülinapi zsúrok mókamestere lépéstől lépésig, mozdulattól mozdulatig él. Nem akarom megérteni, hogy azért ilyen hosszú ez a 100 méter, mert nincs már hova sietni.

2. Guggol a csiga mellett. „Menjünk, kérlek. Nem fog kibújni, biztos megijedt”, „De énekelek neki!”, „Már énekelteél.” Lebiggyed a szája: „Akkor vedd fel!” Kezemben a tizkilós szatyor meg a kismotor. Meghallom, hogy már a szomszéd utcában van a kukásautó is, az garantáltan 10 perc, földbe gyökerezett lábakkal. Muszáj valahogy kimozdítanom a csigavárásból. „Gyere, te leszel a másik bevásárlószatyrom, fogd meg a kezem, és elmondjuk, mi mindent pakolunk beléd.” Felcsillan a szeme, „almát, sárgarépát, virslit”, és lassan elindul, „fagyit, cukros csokit”, bátorodik fel, majd emeli a tétet: „egy helikoptert, amelyiknek forog a ventilátora”, „egy Balatont”, „egy elefánt agyarárt, meg az ormányát, ami kilóg a szatyorból”, nagyokat nevetünk, és pici lábai ilyenkor kicsit jobban szaporazzák. Bepakolja a világot megfontolás és hasznosság nélkül. Egészen máshogy, mint ahogy én az előbb a szupermarketben, ahol bezegg fékezhetetlenül ide-oda rohangált a polcok között. Aztán persze a végére csak a kacagás marad, és egy lépést sem tesz, kénytelen vagyok hát véget vetni a mókának, és alattomosan megszorolni, hogy ha ilyen fáradt, nem megyünk a játszótérre. Nem akarom megérteni, hogy nincs hova sietni. ♦

SZÖVEG –
BOGNÁR MÁRIA

SOROZAT –
ZÖLD MOZAIK

1

Szélerenergia hullámokkal

A tenger hullámait fogták be szélerenergia termelésére Ausztráliában. Az alternatív erőmű szélteől, naptól függetlenül éjjel-nappal képes megújuló energia előállítására. Az UniWave 200 elnevezésű létesítmény, amelyet sikeresen teszteltek, egy lefelé nyitott betonüveg. Ebben a tenger hullámainak emelkedése váltja ki a víz emelkedését és süllyedését, az üvegben uralkodó légnyomás az üveg tetejére elhelyezett turbinán keresztül egyenlítődik ki. Azaz egy olyan szélerőmű, amely a hullámok által keltett légmozgás energiáját termeli ki. Az ausztrál cég megoldása az eddig ismerteknél olcsóbb, egyszerűbb és megbízhatóbb. A mozgó alkatrészeket nem éri tengeri sós víz, ugyanis a tengerszint felett találhatók, és így a tenger élővilágára sem jelentenek veszélyt. A létesítményt úszó platformra építették, tetszés szerint egy adott partszakaszra vontatható, vagy fixen beépíthető hullámtörőbe, partfalba.

A 200 kW-os erőmű próbaüzemét a különösen erős hullámveréséről ismert, Ausztráliát és Tasmániát elválasztó Bass-szorosban végezték. 12 hónap alatt folyamatosan termelte az energiát, és év végéig üzemben is tartják, miközben a tömeggyártást készítik elő.

ZÖLD mozaik

Ithatlan esővíz

Ma már a Föld egyetlen pontján sem iható az esővíz, mert a mérgező anyagok mindenütt meghaladják az ajánlott határértéket – állapították meg svéd kutatók. A tudóscsoport a 2010 óta rendelkezésre álló adatokat tanulmányozva állapította meg, hogy „az Antarktiszról a Tibeti-fennsíkiig” az ártalmatlan anyagok értéke meghaladja a meghatározott értéket. A két érintetlennek számító régióban is tizennégyszer magasabb volt az ember által előállított mesterséges vegyi anyagok szintje, mint az ivóvízre vonatkozó ajánlás. Ezek a mesterséges vegyi anyagok eredetileg a samponok, csomagolóanyagok, sminktermékek összetevőjeként kerülnek a környezetbe, így a vízbe, a levegőbe is. Egyes tanulmányok szerint ezek az anyagok befolyásolják a termékenységet, a magzati fejlődést, megnövelik az elhízás, bizonyos ráktípusok és a magasabb koleszterinszint kockázatát, környezetünkbe épülésük visszafordíthatatlan folyamat, a bolygó már nem tudja semlegesíteni káros környezeti hatásukat.

2

Kép: Profimedia – Red Dot

3

Környezetkímélő telefontokok

Tengerből származó, újrahasznosított műanyagból készít telefontokokat egy amerikai cég. A gyártó által forgalomba hozott tokok anyagának 85 százaléka újrahasznosított műanyag, azon belül horgászfelszerelés. Damilok, pecás botok, karbonszálakkal megerősített botok mind-mind alapanyagul szolgálnak, a fő szempont, hogy rugalmasak és erősek legyenek. Az ilyen vékony, könnyű, strapabíró tokkal ellátott telefon akár egy 2 méteres zuhanást is átvészelhet. Ha valaki már nem használja a telefonborítást, visszaküldheti, és azt egy külön program keretében újra feldolgozzák.

Új eljárás napelemek hasznosításához

A napenergia felhasználása a 2000-es években kezdett terjedni, és a paneleknek nagyjából 25 éves az élettartamuk, így sok hulladék keletkezik. Kínai tudósok ezért most új eljárást dolgoztak ki az újrahasznosításukra. A módszerrel vissza tudják nyerni az érintetlen szilíciumcellákat, az életpályájuk végéhez érkezett termékekből lapkákat készítenek, megtisztítják ezeket, a felületüket kezelik, és így ismét alkalmassá válnak a beépítésre. Ezzel a módszerrel jelentősen csökkenthető az újrahasznosított szilíciumcellákhoz szükséges energia költsége.

A napelemek újrahasznosítása egyre sürgetőbb, a panelek előállítására kevés országra koncentrálódik, és a leselejtezettek jelentős része szeméttelre kerül vagy felaprítják (jelenleg csak 0,08 százalékukat hasznosítják újra). Ráadásul a napelemekhez használt anyagok bányászata igen káros a környezetre.

4

5

Homokban tárolt energia

Szezonálisan biztosíthatják a finnországi Kankaanpää város távfűtését egy homok alapú, magas hőmérsékletű energiatárolóval, amelyet a közelmúltban helyeztek üzembe. A homok képes az áramot hő formájában 500-600 °C-on akár hónapokig raktározni, és a felszín alatt is elhelyezhető. Így rengeteg helyet spórolnak, ami különösen az ipari telephelyeken lehet hasznos. Az innovatív tároló fűtőteljesítménye 100 kilowatt, energiateljesítménye 8 megawatt, a létesítményt egy 4×7 méteres acéltárolóban helyezték el.

6

Önellátás Bécsben

A klímaválság, a koronavírus-járvány és az emelkedő élelmiszerárak miatt egyre többen fordulnak az önellátás felé az osztrák fővárosban. Bécs lakóinak több mint harmada valamilyen zöldséget, fűszernövényt tart az erkélyén, a muskátlikat, petúniákat felváltotta a paradicsom. Az emberek főként a biopalántákat keresik, és azokat a zöldség-, gyümölcsfajtákat részesítik előnyben, amelyek egyszerűen gondozhatók és gyorsan teremnek. Egyre inkább jellemző a lakóházak, kereskedelmi ingatlanok és iskolák tetején a tetőkertek kialakítása, ahol a lakók kedvükre művelhetik a parcellákat, az új építésű társasházaknál pedig már eleve így tervezik az épületet.

Emellett egyre több kerttulajdonos fűnyírás helyett inkább kaszálja a fűvet, ami egyrészt kisebb zajjal jár, másrészt a biodiverzitást is támogatja. A fűnyírás ugyanis a talaj faunájának 70 százalékát is megsemmisítheti, míg a kaszált területeken számos rovar lel otthonra. Ezen a helyeken ritkábban kell kaszálni, így a növények is szét tudják szórni magjaikat, ami sokkal színesebb zöldfelületet eredményez. Bécsben az új trendet támogató üzlet is nyílt, ahol a különféle, kaszáláshoz szükséges eszközök vásárlása mellett a kaszálás csínját-bínját is el lehet sajátítani. A jelentkezők egyórás elméleti oktatás után mezőn próbálhatják ki megszerzett tudásukat.

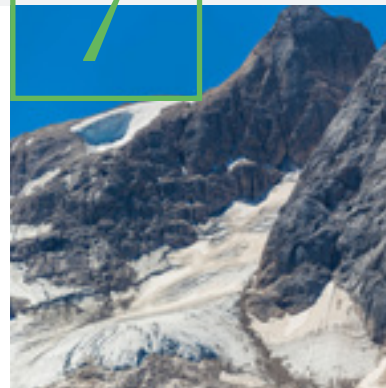
Gyakoribbá válhatnak a gleccseromlások

Kutatók arra számítanak, hogy a Föld további melegedése miatt gyakoribbá válhatnak az olyan jégcsuszamlások, mint amilyen a közelmúltban Észak-Olaszországban is volt.

Az olasz Dolomitok legmagasabb hegycsoportja, a Marmolada gleccseromlása halálos áldozatokat is követelt, az Olaszországot sújtó hóhullámot teszük érte felelőssé, a csúcson mért 10 °C ugyanis szélsőségesen melegnek számít. A kutatók azzal számolnak, hogy a gleccser a következő 25-30 évben megsemmisül, térfogatának nagy részét ugyanis már elveszítette.

A nagy magasságokban elhelyezkedő gleccserek, mint a Marmolada, sokszor meredekek, és stabilitásuk feltétele, hogy nulla fok alatt legyen a hőmérséklet.

A klímaváltozás azonban egyre több olvadékvízzel is jár, és hőt bocsát ki, felmelegítve a jeget: vagy felemeli a sziklamederből a gleccsert, hirtelen omlást kiváltva. A jelenség egyre gyakoribbá válhat, a hegyek egyre gyengébb szerkezete pedig egyre nagyobb veszélyt jelent a hegymászókra.

8

Új módszer az aszály mérésére és előrejelzésére

Országosan használható új módszerek váltak elérhetővé az aszály mérésére és előrejelzésére a Szegedi Tudományegyetem kutatóinak köszönhetően. A talajnedvesség és a növényzet állapota az a két tényező, amely lehetővé teszi a folyamatok előrejelzését.

A kutatók már tíz éve végeznek műholdas távérzékelésen alapuló vegetáció- és talajnedvesség-méréseket, de a közelmúltban új adatok és módszerek váltak elérhetővé. Ezeknek köszönhetően a felső rétegben található vízmennyiséget 100x100 méteres részletességgel, több száz négyzetkilométeren meg lehet becsülni. A szegedi kutatók műholdon keresztül akár 10x10 méter felbontással is nyomon tudják követni a vegetáció alakulását.

A meteorológiai monitoringállomások hat különböző mélységben végzett méréssel tudják kiszámolni a vízhiányt. Ezzel már tavasszal előre lehet jelezni egy esetleges nyári aszályt: ha tavasszal a talaj felső 70-80 centimétere száraz, az komoly aszályt vetíthet előre. Ha az átlagosnál nem csapadékosabb a tavasz és a nyár eleje, jelentős mezőgazdasági károk keletkezhetnek, ahogy azt idén megtapasztaltuk.

A kutatók jelenleg az ország 110 állomásán gyűjtik a mikrobiológiai és talajnedvességi adatokat, amelyek feldolgoása segíthet az öntözésre való felkészülésben.

Újabb szén-dioxid-leválasztó üzem Izlandon

Eddig is Izlandon működött a világ legnagyobb szén-dioxid-leválasztó (közvetlen levegőszűrő) üzeme, de az építő svájci cég most egy még nagyobb létesítmény kialakítását kezdte meg. Míg az Orca nevű üzem 4000 tonna szén-dioxid megkötésére képes – közel 800 autós éves kibocsátását semlegesítve –, addig Mammoth nevű új társa ennek a kilencszeresére lesz képes. Energiaigényét a délnyugat-izlandi vulkáni fennsíkban fekvő Hellsheiði geotermikus erőmű biztosítja, amely 300 megawatt villamosenergiát és 400 megawatt hőenergiát tud előállítani. A szén-dioxid-leválasztó üzemeket konténerek – ventilátorokból és szűrőkből álló blokkok – alkotják, amelyek beszívják a levegőt és kinyomják belőle a szén-dioxidot. Ezután vízzel keverik a vegyületet, a Föld mélyébe juttatják, ahol ásványi formát vesz fel, és kőzetté alakul. A cég 2030-ra több millió, 2050-re évi 1 milliárd tonna szén-dioxidot szeretne leválasztani a levegőből. A svájci cég mellett hasonló vállalkozásba kezdtek Texasban is.

Jelenleg 19 ilyen üzem működik világszerte, és összesen évi 10 ezer tonna szén-dioxidot kötnek meg. A technológiát az egyik legígéretesebbnek tartják a klímaváltozás elleni harcban, ugyanakkor sokan ellenzik is, mert túl drága, és nincs idő arra, hogy világszerte ilyen rendszerek kiépüljenek.

9

SZÖVEG –
SZABÓ EMESE

SOROZAT –
RENDELŐ

A gyümölcsfa az új gyep

Klíímaváltozás a kerítésen belül

Az elmúlt nyarak már a hobbikertészek számára is egyértelművé tették, hogy a klímaváltozás igenis létezik, a hőség és az aszály a kerítésen belül is tapintható nyomot hagy. Mit tehetünk, ha azt szeretnénk, hogy kertünk a jövőben is szép legyen, teremjenek benne zöldségek és gyümölcsök is?

◆ Idén nyáron rengeteget olvashattunk arról, hogy az erdőtüzek egyre gyakoribbak, a tavak, folyók víz-állása rendre alacsonyabb, a fűrt kutak kiszáradnak, a mezőgazdaság vízhiánnyal küzd. Mindez a kiskertekben is érezhető, megoldást pedig – lévén a vízkészlet véges – a folyamatos öntözés sem jelent. „A természetben minden mindennel összefügg. A legfontosabb például, hogy a kertekben keletkező szerves anyagot helyben tartsuk. Mindegy, hogy komposztként vagy talajtakaróként használjuk fel, a lényeg, hogy ne küldjük el zacskózva még a diólevelet se” – mondja **dr. Divéky-Ertsey Anna**, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Agroökológiai és Ökológiai Gazdálkodási Tanszékének docense. A talaj takarása és minőségének javítása azért kulcskérdés, mert a jobb szerkezetű, magas szervesanyag-tartalmú termőközeg jobb vízmegtartó képességgel bír, általa a növények is később kezdenek el lankadni, száradni. A talajjavítás legkézenfekvőbb eszköze a komposztálás, ami akár úgy is történhet, hogy a szerves anyagokat – például az őszi leveleket – a növények tövéhez juttatjuk ki, oda dolgozzuk be. Ezzel kapcsolatban rengeteg a tévhit, sokan például azt gondolják, hogy a tuják és az örökzöldek

nyesedékeit ilyen célra nem lehet használni, pedig ez nem így van, takarható velük akár a tujasor vagy a sövény sor töve is. Mivel egyszerre csak kis mennyiséget használunk belőlük, a kémhatást sem tolják el savas irányba, a növényeknek viszont segítenek.

AGROERDÉSZETEK

A mulcsolás mellett divatba jönnek az olyan módszerek is, mint az agroerdészet. Ezek a rendszerek világszerte terjednek, a mediterrán térségben például gyakori, hogy az olívaültetvények vagy narancsligetek sávjába gabonát vagy egyéb növényeket termesztenek. Magyarországon is van ennek hagyománya az alföldi szőlőkben, ahol a sorközben például rozs vetésével próbálták megelőzni, hogy a homokot elvigye a szél. „Ez a módszer a kiskertekben is használható, de másképp, ott az árnyékolást lehet megoldani gyümölcsfákkal. A városokban pláne az jelentheti a jövőt, ha a lombkorona minél összefüggőbb. Ilyenkor jobb lesz a páráképződés, a hajnali harmatképződés, a fák megszűrik a nyári nap-sütést, összességében kiegyenlítettebb lesz a kert klímája. Ha ez adott, akkor a magasabbra felnyírt lombkorona alatt bátran lehet kertészkedni, remekül megerem ott a cukkini, a zöldbab, a sóska

Kép: Profimedia – Red Dot

és a paradicsom, de akár az eper és a csicsóka is” – mondja szakértőnk. Mivel a gyümölcsfák nem szeretik, ha a gyökerekükhöz közel ásunk, ilyen területeken a legjobb magaságyást vagy kiemelt ágyást használni.

GYÜMÖLCSÖT, DE MIT?

A gyümölcsfák telepítését alaposan át kell gondolni, nemcsak a vízigényt és a melegtűrést nézve, hanem a növényvédelmet is. Az őszibarack és a kajszikiskerti természetese például komoly kihívás, ezeket rengeteg gombás betegség és kártevő fenyegeti. Náluk egyszerűbb választás az alma és a körte, amelyeket egészen a fagyokig el lehet ültetni. A telepítés évében fontos őket rendszeresen öntözni, de később már nem kell. A hagyományos gyümölcsök mellett érdemes gondolkodni olyan fajokban is, mint a füge, az olíva, a kivi, a gránátalma és a pisztácia, amelyek ma már teremnek Magyarországon is.

BŐVÜLHET A VETEMÉNYES

Érkezhetnek a kertekbe olyan növények is, mint például a batáta, más néven édesburgonya (ezt palántáról érdemes ültetni), aminek nagy előnye, hogy jobban bírja a szárazságot, mint a vízigényes burgonya. Persze a hagyományosan termesztett zöldségfajokat sem kell elengedni, kis odafigyeléssel meg lehet termelni a paprikát és a paradicsomot, a sütőtököt, a gyökérező zöldségeket, a hagymaféléket, a levélzöldségeket és a salátákat. A padlizsán a szárazságot is remekül bírja, lévén nem túl nedvdús, levelei is szőrözöttek. Az egyes zöldségekből érdemes azokat választani, amelyek rövid tenyészidejűek. Például a nyár közepétől érő paradicsom sokkal víztakarékosabban nevelhető, mint azok, amelyek csak szeptemberre érnek be. Ráadásul ha letermettek, utánuk még ültethetünk másikat is, például szintén rövid tenyészidejű cukorborsót vagy zöldbabot, őszi retket.

A hagyományos gyümölcsök mellett érdemes gondolkodni olyan fajokban is, mint a füge, az olíva, a kivi, a gránátalma és a pisztácia, amelyek ma már teremnek Magyarországon is.

ÖNTÖZNI, DE HOGYAN?

A kiskertekből az öntözést teljesen mellőzni nem lehet, de észszerűsíteni igen. A lágy esővizet például érdemes gyűjteni, amihez elég hordókat helyezni az ereszcatornákhöz. Beszerezhetőek akár köbméteres tartályok is, amelyek egy-egy esős napon hamar megtelhetnek, ha a vizet átszivattyúzzuk beléjük a hordókból. Ha a házon napelem is van, ez plusz energiát sem igényel. Ha az ilyen tartályokat a talajba is le tudjuk ásatni, akkor már télen is elkezdhetjük az esővíz gyűjtését. „Akármivel is öntözzünk, a locsolás időpontjára mindig figyelni kell: a legjobb, ha azt késő estére vagy hajnalra időzítjük, akár öntözőkomputer segítségével is. A mindennapos öntözést célszerű kerülni, az ugyanis nem készíti a növényeket arra, hogy mélyebbre hatoljanak, így hatékonyabb gyökereket fejlesszenek. Az öntözési módszerek közül a legjobb a csepegtetés, főleg, ha olyan csövet szerzünk be, ami talajba fektethető” – mondja Divéky-Ertsey Anna. Ez azért előnyös, mert lassú, csökkenti a párolgás mértékét, kíméli a talaj szerkezetét. Fáknál praktikus lehet öntözőzsákokat is beszerezni, azokkal lassan, szivárogtatva lehet öntözni a friss telepítésű csemetéket.

A GYOMOK IS SEGÍTENEK

A vízgazdálkodást az is segíti, ha a veteményesben a sorok közé visszaszórjuk a kihúzgált gyomokat – feltéve, hogy nem virágoznak és nincsenek magszárban. „Nagy melegben és tűző napnál még az sem biztos, hogy a veteményest érdemes gyomlálni. A gyomnövények ugyanis egyfajta takarást adnak, párássabb mikroklímát biztosítanak. Ha ez hiányzik, akkor a zöldeket és a talajt direkt módon éri a tűző nap, aminek hatására beindul a párolgás, a növények pedig vesztenek nedvességtartalomból” – emeli ki szakértőnk. Érdemes tudni azt is, hogy vízgazdálkodás szempontjából a palántázásnál praktikusabb a helybe vetés, akkor ugyanis a növény egyből igazodni tud a környezeti viszonyokhoz, szárazságtűrőbb lesz. Másrészt a palánták kiültetésekor a gyökerek óhatatlanul is sérülnek, mindenképp locsolni kell őket egészen addig, amíg meg nem erősödnek. Viszont ezzel szintén csak „elkényelmesítjük” őket, kevésbé lesznek strapabírók.

GEOTEXTIL HELYETT SZALMA?

A geotextil praktikus megoldásnak tűnik, de akármennyire jó minőségű, nem enged át elég nedvességet, ráadásul rossz szerkezetű, száraz talajt hagy maga után. Emiatt ősszel annak is érdemes felszednie, aki amúgy ragaszkodik hozzá. A zöldegeskert talajtakarására a legjobb szalmát használni, az ugyanis nem csak a kiszáradástól véd. „A kalászosok szalmájából olyan anyagok oldódnak ki, amelyeknek enyhe csírázásgátló hatásuk van. Emiatt a gyomnövények nemcsak fényhez nem jutnak, hanem rosszabbul is csíráznak. A szezon után a szalmát a talajba is be lehet forgatni, annak szerkezetét, vízmegkötő képességét is kiválóan javítja” – mondja Divéky-Ertsey Anna. Érdemes figyelni arra is, hogy szezon végén a veteményesből a növények gyökerét se húzzuk ki, hanem hagyjuk őket a helyükön – pláne, ha hüvelyesekről van szó, amelyek a nitrogénmegkötő baktériumokkal élnek szimbiózisban.

SOKOLDALÚ NYESEDÉK

A kiskerteket azzal is fenntarthatóbbá tehetjük, ha szakítunk a fűnyírás megszokott gyakorlatával. Míg például tavasszal célszerű összegyűjteni a zöld és nagyon friss fűvet, addig később jobb a gyepen hagyni a lenyírt fűszálakat. „Ilyenkor a nyeselek kiválóan takarja a fűvet, segíti megelőzni a kiégést, kikopaszodást. Ha olyan területünk van, amit valami miatt föl kellett ásni – például öntözőrendszer telepítése miatt –, akkor oda sem kell fűmagot szórni, elég betakarni azzal a frissfűnyesedékkal, amit a kertben levágtunk. Ha így teszünk, akkor az a rész nagyjából két hét után elkezd bezöldülni, utána csak nyírni kell. Ez azért van így, mert a talaj magas fű- és gyommagkészlettel rendelkezik, a lenyírt fű is tartalmaz magot” – emeli ki szakértőnk. Érdemes föl hagyni a gyep öntözésével is, aminél kevés pazarlóbb dolog létezik. Ehelyett jobb arra törekedni, hogy a zöldterületet ne csak fűfélék alkossák, hanem egyéb fajok is – ez nem nehéz, lévén az ilyen társulások kialakításához csak arra van szükség, hogy ne távolítsuk el azokat a növényeket, amelyeket gyomnak tartunk. A pitypangot például sokan próbálják száműzni, pedig az egyik leghasznosabb növény. Kiváló hatással van a talaj szerkezetére, vízmegkötő képességére, remek mézelő, leveléből készülhet saláta is. Hatalmas előny, hogy gyorsan újrasarjad, elég hozzá minimális eső, és már ki is hajt. A gyep egyes területeire kerülhetnek olyan kúszó örökzöldek is, amelyek bírják a szárazságot. Jók a mediterrán fűszernövények is – például a levendula, a tárkony, a rozmaring, a kakukkfű és az oregánó –, amelyeket szintén lehet napos helyre ültetni. Ezek a fajok ugyancsak segíthetik, hogy kertünk még ősszel is jól mutasson. ♦

Használd Játékoskártyád, és nyerj akár 1 millió Ft-ot!

A promóció időtartama:
2022. szeptember 19. – december 24.

Nyeremények 2 hetente:

1 x
1 millió Ft

1 x
500 ezer Ft

10 x
100 ezer Ft
Media Markt
ajándékkártya

Növeld nyerési esélyedet **Játékoskártyád** használatával
akár minden nap!

SZÖVEG –
BOGOS ZSUZSANNA

SOROZAT –
VÉGY EGY RÉGI RECEPTE!

FŐZŐCSKE, DE OKOSAN

Gyakran emlegetik a nagy tudású, régi háziasszonyokat. Akiknél mindig tele volt a kamra, akik semmit nem dobtak ki és bármilyen maradékot csodásan újrahasznosítottak, akik a mai menütervező applikációkat megszegényítő észszerűséggel tudták megszervezni a család ellátását. A generációkon át folyamatosan hagyományozódó tudás szép lassan megkopott, életmódunk átalakulásával idejét is múlta talán. Mígnem először a karantén, majd az ételmisszer felértékelődésével ismét hiányozni kezdett. Régi szakácskönyveinkből persze sok trükköt elleshetünk ma is, de érdemes ezeket fellapozni csak úgy érdekességképpen is.

◆ Vajon mit ettek akkor, amikor még nem voltak újvilági ízek, voltak viszont háborúk? A tatárjárás után például tölgyfakéregből őrlték a lisztet. Az ehhez hasonló megoldásokat a szószekről is hirdették, majd rendeletekben, később, már a 20. században, hatósági tájékoztatókban ismertették meg az emberekkel. Ilyen kiadvány mutatta be például az ehető vadnövényeket is.

GYÚJTÖGETÉS

A magyar táplálkozásában egykor fontos szerepet játszó vadnövények legtöbbször ma már nem ismerjük vagy félreismerjük, gazt látunk bennük csupán. Pedig sokáig igazi éléskamrául szolgált a természet az embernek. Gyűjtötték a vadfűszereket (például kakukkfű, szurokfű, sáfrány) és a vitamindús erdei gyümölcsöket, a málnát, az epret, az áfonyát, a vadkörtét, a vadalmát. Utóbbiakból ecet készült, előbbieket ették frissen, aszalva, majd később lekvárként. Befőzték a bodzabogyót, a bodzavirágból pedig tea (megfázás esetén jól jöhet izzasztó hatása) vagy édesség készült. Első megmaradt szakácskönyvünkben, a 16. századból származó Szakács Tudományban például már ott találjuk a mai napig ismert, faék egyszerűségű fogást: palacsintatésztába mártjuk

a virágot, majd kisütjük. Aztán ott vannak a bokrok, fák kincsei, a mogyoró, a mandula, a dió és a szelídgesztenye. A gesztenyét sütötték, vagy lisztbe őrölve kását főztek belőle. A makkból olajat sajtoltak. Gyűjtötték természetesen a gombákat is, amelyeket később kőlapon vagy forró hamuban sütöttek meg, levest főztek belőlük, esetleg kiszáritották a többi terménnyel a kemencében, és elrakták nehezebb időkre. Megették a különböző vadhagymákat, sóskafeleket, egyéb leveleket. A zsírban készült tojásos csalánlevél klasszikus gömöri reggeli volt húsvétkor. A libatop szalonnásan, lepénybe töltve került az asztalra. Az olyan, ma ismét előtérbe kerülő ízes növények pedig, mint a pitypang, a galambbegy, a boglárka, a turbole, a vadkomló és a réti lóhere saláta, főzelék vagy leves formájában kerültek az asztalra. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy mindent, ami a közelben ehető, hasznosítottak valahogy. Vagy akár az ihatót is: tavasszal nyírfát csapoltak a magyar vidéken is, a 19. században pedig már ebből készült sűrítéssel a cukor a székelyeknél. Az Alföldön még a gyékényt is megették, nyersen, sütvé, lisztbe őrölve. Liszt egyébként rengeteg növényből készült: köles, hajdina, porcsinmag, erdei súlyfű, vad kásafű és még a tarackbúza is lepényné, kásává változhatott így.

” A tatárjárás után tölgyfakéregből örölték a lisztet.

A sulyom nevű vízinövény lisztjéből pogácsa is sültetett. Legyen szó a főúri, majd később a polgári szakácskönyvekről, esetleg néprajzi gyűjtésekről, a 16. századról vagy az 1930-as évekről, az előbb felsorolt ételek mindig felbukkannak.

AKIK A KONYHÁBAN TARTOTTÁK A FRONTOT

„Most nem az a kérdés, mit szeretünk, hanem mit lehet ennünk” – olvashatjuk az 1916-ban kiadott Háborús ételek című könyvben. A kötet szerzője, a Dunántúli szakácskönyvet is jegyző alsószopori Nagy Ferencné jól összefoglalta ebben a mondatban mindazt, ami a háborús idők konyhájáról eszünkbe jut. A hiány, a szükség érdekes ételeket szült, leleményes megoldásokat hozott. Ilyen például a burgonyalisztes piskóta, hiszen az édes ízekre nehéz időkben van igazán szükség. Megteremtették a húsevés

illúzióját is, szárított zabból készült a hamis velő, sárgarépból a peccsenye. Remekül illusztrálja az ételekhez fűződő viszonyt, a jó ízek iránti igényt egy 1915-ben megjelent szakácskönyv címe is: Hogyan lehet olcsón, jól főzni? Háborús ételek. Szintén 1915-ben jelent meg a Takarékos főzés. Az okszerű táplálkozás szakácskönyve című kiadvány. Ebben a receptek mellett különféle buzdítások is megjelennek már, amelyek azt hivatottak erősíteni, hogy a háziasszonyoknak hazafias kötelességük helyt állni a konyhában. A könyv megpróbálta jó színben feltüntetni a megváltott lehetőségeket: „hisszük, hogy az a takarékos főzés és okszerű táplálkozás, amelynek érdekében ez a könyvecske készült, a béke nyugalmas éveiben is nagy haszonnal fog majd járni, sok családot mentesít az anyagi gondoktól, s a nemzeti jövedelemben milliókra menő megtakarítást biztosít, egészségesebbé tesz bennünket és hozzájárul az élet tartamának meghosszabbításához” – írták. Bár jócskán van túlzás ebben a mondatban, a korábban már idézett Nagy Ferencné tanácsai valóban nagy haszonnal jártak az I. világháború után is. Szerinte ugyanis az alapelv az, hogy függetlenítsük magunkat a boltoktól. Hogy hogyan? Magunknak süssük a kenyeret, készítsünk otthon a száraztésztát, tegyünk el zöldséget-gyümölcsöt télire! ♦

SZÖVEG –
VANYOVSZKI MÁRIA

A Salon
BUDAPEST

A STREET STYLE

HAJNALA, HANYATLÁSA ÉS ÚJRAÉLEDESE

Bill Cunningham nem fejezte be a Harvard Egyetemet, női kalapok készítőjeként vált ismertté, majd a *Women's Wear Daily* és a *Chicago Tribune* lapoknak írt divatról. A fotózást autodidakta módon tanulta ki, és saját örömeire járta az utcákat, hogy lenszójén keresztül mutassa meg New Yorkot. 1978-ban lekapott egy bundás hölgyet, aki sapkát és napszemüveget viselt. Abban a pillanatban nem is sejtette, hogy a hölgy *Greta Garbo*, a kép pedig egy új műfaj elindítója lesz.

- ◆ *Bill Cunningham* ezzel a képpel felkeltette a *New York Times* figyelmét is, amelynek aztán egészen a 2016-ban bekövetkezett haláláig dolgozott. Az utcaképből kitűnő emberek fotózását az amerikai sajtófotósok tették népszerűvé, és a műfaj úttörőjének *Cunningham*et szokás tekinteni, aki a hetvenes években egyre több fotóján örökítette meg a stílusosan öltözködő „utca emberét”. *Garance Doré* francia fotós, író és illusztrátor azonban a *Brooklyn Museum*ban *Garry Winogrand* munkásságát méltatva felhívta a figyelmet arra, hogy *Cunningham* előtt már *Winogrand* is megörökítette az ötvenes-hatvanas évek utcai öltözködését. Azóta is folyamatosan kerülnek elő hasonló fotóanyagok nemcsak ismert fotográfusoktól, de haláluk után ismertté váló alkotóktól is. A kétezres évek egyik nagy felfedezettje például a hobbyfotósként *Chicago* utcáit járó *Vivian Maier*. A főállásban gyerekek felügyeletével foglalkozó, titokzatos hölgy előszerepettel örökítette meg az utca emberét az ötvenes évektől nemcsak *Chicago*ban, de *New York*ban is. Későbbi világméretű útjának köszönhetően fotózott *Los Angeles*ben, *Manilá*ban, *Bangkok*ban, *Sanghaj*ban, *Peking*ben, *Indiá*ban, *Szíriá*ban, *Egyiptomban* és *Olaszország*ban is.

TELECOMANDO
TELEFONO PARTENOPE
TEL. 76
TEATRO TE

Pressa del P.C.I.
DURO

Facciamo i nostri
Archi Urbani per

L'Europa che
venga
dei diritti
dei lavoratori

L'Europa
che venga
per le

”

DAVID LURASCHI

valódi utcaembereket keres, akik nem a pózolás és a fotó kedvéért viselik azt, amit.

”

Bill Cunningham munka közben. New York, New York City, Egyesült Államok, 2010

AZ EGYEDI VONZEREJE

Az „utca divat fotózása” (street style photography) a nyolcvanas, kilencvenes évekre vált szakmailag is elismertté, majd az internet elterjedésének köszönhetően a kétezres évek első évtizedében érte el a csúcspontját. A street style blogok rohamos terjedésének köszönhetően otthonunktól követhettük a nemzetközi utcai trendeket Stockholmtól Hongkongig, Párizstól New Yorkig.

Kifejezetten az egyedi és különleges stílusú emberekre fókuszáló utca képeivel szerzett egyedülálló hírnevet magának a The Sartorialist tematikus blog fotója, Scott Schuman. Egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítottak az utcai trendek rögzítésének a divatmagazinok is, így utcai stílusú fotózásra küldték olyan nagy nevű fényképészeket is, mint például Yvan Rodic, Tommy Ton és Philip Oh. A divatfotózásban tapasztalt szemek kiváló érzékel vették észre és rögzítették a stílusosat, az egyedit, a trendformálót.

Ezek a street style fotók nem csak kordokumentumként és divattörténeti szempontból izgalmasak. A fotóművészeknek köszönhetően felfedezett egyedi vizualitás a szakmai előrejelzéseknek is fontos forrása lett. Az öltözködésben kifejezett egyedi megnyilvánulások az értő szemek számára a társadalmi változások, kulturális trendek előrejelzései is. Jó példa erre Czene Béla, ő

a festményeiben ilyen értő szemekkel emelte ki a Nyugat életérzését ruháikban képviselő, nonkonform gondolkodású karaktereket. Olyan világot mutatott, ami aztán fokozatosan meg is érkezett, nemcsak az öltözködésben, hanem a zenékben, a filmekben, majd '89 után a társadalmi berendezkedésben is.

Nem véletlen az öltözködési kultúrában megjelenő húsz-harminc éves ciklikusság sem, hiszen pont ennyi idő kell egy-egy új generáció felneveléséhez, amelynek tagjai gyakran ahhoz nyúlnak vissza, amiben a saját szüleik ugyanebben az életkorban keresték magukat. Ebben a folyamatban látványosan visszakövethető, ahogyan egymásra hatnak filmes, zenei és öltözködési trendek. Az utóbbi évek markáns példái a *Stranger Things* című ifjúsági sorozat nyolcvanas éveket idéző ruhái, és a szintén fiataloknak szóló *Eufória* kilencvenes éveket idéző öltözékei.

Amikor egy nagy divatház megjelenik a kilencvenes évek stílusát idéző színekkel és formákkal, arra már nemcsak megvolt az igény, de egyedi különlegességként az utcákon is megjelent. Az így megalkotott trend több hónappal később terjed el tömegesen, amikor a divatházakat lekövető, nagy szériákban gyártott fast fashion ruhák tucatdivatja elárasztja a boltokat.

A fotósok által megörökített street style divatszakai értelemben a tömegből kitűnő szokatlant, jövőbe mutatót, stílusosat, trendformálót jelenti.

PUCCPARÁDÉS PÓZOLÓK

A kétezres évek elejétől a szerkesztőségi fotózás és az utcai stílusú fotózás boldogan létezett egymás mellett, aztán a blogok és magazinok népszerűségét a közösségi média kezdte háttérbe szorítani. A lassan böngészős, olvasgatós, későbbre elmentős tematikus portálokat leváltotta az Instagram és az egyéb platformok hatalmas képáradata, ahol a mindent elárasztó médiazajban századmásodpercekre redukálódik a befogadás folyamata. Ezzel párhuzamos jelenség a „puccparádés pózolás” a kezdeti dokumentálás igényességével szemben, amely mögött ott volt a hétköznapijokban megörökített, stílusos emberek természetes bája.

Brent Luvaas, a street style és az antropológia kapcsolatára szakosodott amerikai akadémikus szerint a probléma akkor kezdődött, amikor elkezdtek fotózni a divatbemutatók körül pózoló arcokat ahelyett, hogy valódi embereket kerestek volna az utcán. A divattekre az emberek azért öltöztek tudatosan, hogy lefotózzák őket. A közösségi média elterjedésével egyre

hangosabbá vált az elvárás: „Ha nem fotóznak le, akkor ott sem voltál. Nem is létezel.”

ÚJRA FÓKUSZBAN AZ UTCA EMBERE

Ha rákeresünk az interneten a street style-ra, az utóbbi tíz évből már szinte csak fashion weekre vonuló embereket találunk. Emellett azonban az utcai stílus rögzítésének új műfaja is kezd kialakulni, a peep style. Ez a street style felforgató megközelítése, amit az őszintébb, autentikusabb ábrázolás iránti vágy vezérel.

A műfaj egyik úttörője a francia–amerikai divatfotós, David Laurschi. A bennfentesek által „a szomorúság sartiorealistájának” nevezett művész kerüli a megrendezett felvételeket, ezért gyakran inkább hátulról fotózza alanyait, és áthajlik a brit Martin Parr-féle szociorealista ábrázolás világába. Valódi utcaembereket keres, akik nem a pózolás és a fotó kedvéért viselik azt, amit, a trendek előrejelzői a tudatosan pózoló celebek és influenszerek mellett őket is figyelemmel kísérik.

A stílusos járókelő meghatározó eleme egy város utcaképének, arculatának és hangulatának. A lesifotós-irányt követő fotográfusok a nagy elődökhöz hűen nemcsak a divatkövetők számára szolgáltatnak információt és inspirációt, hanem dokumentumokat is készítenek. ♦

SZÖVEG –
PARTI JUDIT

KÉP –
ÉDER VERA

”

Csak a nézője vagyok annak, ami megszületik

Harcza Veronika légies, könnyed – miközben felkészült és pontos, *Gyémánt Bálint*ban egyszerre van jelen a humor és a mélység. Két zenész, akik érzékenyen figyelnek egymásra beszélgetés közben is – nem vágnak egymás szavába, de közös az üzenetük, akár a színpadon. Az is előfordult már, hogy Veronika véletlenül egy CD-re Bálint nevét dedikálta.

◆ **Bálint:** Ez a dedikálás egy irtózatosan hosszú turné utolsó állomásának volt a záró mozzanata – már tényleg nem tudtuk a saját nevünket sem...

– **Ma este még koncertetek lesz. Mennyi időre van szükségetek a mentális ráhangolódáshoz?**

Veronika: Rugalmasak vagyunk ebből a szempontból, nem gondolom, hogy ne tudnék akár egy pillanat alatt megérkezni a színpadon abba az állapotba, amiben keresztülnyugodtam magamon a zenét.

Bálint: Játszani bármikor tudunk. Most itt vagyunk ugyan veletek beszélgetve, de egy órán belül útnak indulunk sofőr, tour-menedzser és technikus nélkül az ország másik végébe. Szerintem minél tapasztaltabb az ember, annál könnyebben tudja a figyelmét

”

Számunkra a színpad a tiszta bizalom helyszíne.

– Ez lelki alkat kérdése?

Veronika, Bálint: Egészen biztosan.

– A pályátok indulásakor lehetőségek volt külön-külön meríteni két európai jazzhagyományból. Ez a két út két külön látást hozott számotokra, amelyekből a munkátok során létrejöhett a közös hang?

Veronika: Brüsszelben a legfontosabb hatás számomra az avantgárd volt – bár korábban is hallgattam pszichedelikus zenéket, de a szabad improvizáció szeretete ott lett igazán markáns; kezdtem felismerni, hogy mennyi effekte alkalmas organikusan a hangom. Bálinton egyébként sokkal-sokkal erősebbnek érzem a New York-i szcénának a hatását, mint a skandináv vonalat.

Bálint: Abszolút egyetértek. Azon mosolyodtam el magamban, hogy bár Oslóban számomra ugyanúgy a szabad zenéről szóló kurzusok jelentették az újdonságot, de ez nem feltétlenül jelenik meg egy az egyben a zenében. Sokkal inkább az egyéni attitűdünktől függ, hogy a bennünket érő hatások hogyan titrálódnak. Veronikát azóta is különösen izgatja a szabad zene, rám viszont a mai napig az amerikai jazz van a legnagyobb hatással, skandináv hatás ide vagy oda.

Veronika: Hogy igazat adjunk neked is, az amerikai és az európai jazz valóban két ellentétes és nagyon erős pólus, amelyeknek az együttes jelenléte igaz ránk.

– Két világ találkozik abban a teljességben is, amit nő és férfi együttes jelenléte jelent a színpadon. Ennek kapcsán bennem az is felmerült, hogy akik ennyi ideig zenélnek, utaznak együtt, azok egy idő után akár össze is házasodhatnak... (hatalmas nevetés)

Veronika: Szerencsére nem ez történt.

Bálint: Az biztosan a végét jelentette volna a szakmai kapcsolatunknak.

és energiáit egy irányba fókuszálni a nehezítő körülmények ellenére, hiszen maga az előadóművészet a pillanat megragadása.

Veronika: Nem véletlenül a jazz a műfajunk, ami alapvetően a spontaneitásra és a folyamatos készenlétre épül a zenén belül. Persze azokat a dalokat játszunk, amelyeket próbáltunk és jól begyakoroltunk – de mindketten olyan tudatállapotban játszunk a jól begyakorolt dalokat, hogy bármikor bármi történhet. A jazzen keresztül arra kondicionáljuk magunkat, hogy meg tudjuk ragadni a váratlan lehetőségeket.

Veronika: Bár rengeteg érzelmet viszünk abba, amit csinálunk, és elképesztő bizalom van köztünk, de ezek egy barátságnak ugyanúgy a kulcsszavai.

– Azért is izgalmas ez, mert nem mindenki alkalmas arra, hogy hosszú távon együtt zenéljen valaki mással. Mi a szakmai kapcsolatotok kulcsa?

Veronika: Bár a kapcsolat szakmai, nekünk is be kellett járni a különböző fázisait; meg kellett ismernünk egymást. Rengeteg stresszt élünk meg együtt, s annak ellenére, hogy ez legtöbbször pozitív előjelű, attól még az, ami. Bevett szokás, hogy Bálint hajnalban 3.45-kor vár a kapunál, és megyünk a reptérre – nyilván fáradtak és ingerlékenyek vagyunk, mint bárki más, de sikerült olyan stratégiákat kidolgozni, amelyekkel

elhordozhatók ezek a helyzetek. Mindezen túl a feszültségeket egyikünk sem viszi bele a munkába: számunkra a színpad a tiszta bizalom helyszíne.

Bálint: Szenvedélyesen szeretjük a munkánkat, amibe mindketten komoly ambíciókkal tudjuk belevetni magunkat. Hálás vagyok Veronikának azért, mert nagyon sokszor élhettem meg vele a színpadon, hogy olyasmit találok meg magamban általa, amit egyedül nem látnék. Még mindig inspiráló együtt dolgozni – úgy élem meg, hogy amikor zenélünk, kinyitunk egy ajtót, és ami azon az ajtón keresztül jön, olyan minőség, mintha nem is én csinálnám. A szakmai tudásom és 25 év gyakorlása kell ahhoz, hogy képes legyek kinyitni az ajtót, de a számomra legemlékezetesebb pillanatokban azt élem meg, hogy csak a nézője vagyok annak, ami megszületik. Ez az, amiért igazán szeretek zenélni.

A cél mindenhol ugyanaz: érzelmek és gondolatok vezérelte közös utazás.

Veronika: Sokszor használjuk a beszéd hasonlatát, hogy megvilágítsuk: amit csinálunk a színpadon, az olyan érzés, mintha egy jót beszélgetnénk. Ha csak egyedül szövéim a gondolataimat a szobában, akkor is szép köröket tudok lefutni, de ha van egy beszélgetőpartnerem, aki más perspektívát vet föl, az továbbviszi az én gondolataimat is egy másik szintre. A zenében ez nagyon sokszor megvalósul. Ha én vagyok szólista szerepben, akkor is adhat Bálint olyan impulzusokat, amelyek hatására az én szólóm is teljesen átalakul – a jó zenei eszmecsere ilyen.

– Alakítja a dalokat a találkozás is a közönséggel?

Veronika: Maximálisan számolunk a közönség hatásával, ezért is kezdjük csepegtetni az új dalokat már a lemezbemutató koncert előtt. Sokszor szembesültünk azzal, hogy amit kitaláltunk a próbateremben, az másként működött közönség előtt – nem feltétlenül jobban vagy rosszabbul, egész egyszerűen máshogy, mint ahogy arra számítottunk. A próbaterem dinamikája különbözik a színpadétól. Fontos megtapasztalni, hogy egyes dalok mit adnak a közönség előtt – nem beszélve arról, hogy mi magunk is más tudatállapotban vagyunk abban a helyzetben. A cél mindenhol ugyanaz: érzelmek és gondolatok vezérelte közös utazás.

– Novemberben fogjátok bemutatni az új albumotokat – amely voltaképpen már két éve készen van. A címe játék az időbeliséggel (About Time), ami utal az életetek egymást követő szakaszaira, de más is megjelenik benne...

Veronika: Különlegesnek éljük meg azt az élethelyzetet, amiben most vagyunk – nem titkolom, a lemezbemutató

koncertre pont be fogom tölteni a 40-et. Szakmai értelemben is fantasztikus, hogy még itt vannak velünk azok a mesterek, akiktől tanulhattunk és inspirálódhattunk általuk – ugyanakkor itt van az új generáció is, érett, saját hanggal. Fogalmazhatunk úgy, hogy ennek a közbeeső pozíciónak az áldása és lehetősége a miénk.

– Ki lehet számotokra mester?

Bálint: Akinek a szemszögéből szívesen látnám a világot. Nagyon érdekelne például, hogyan dolgozik Hans Zimmer, aki korunk egyik leghíresebb filmzeneszerzője. Óriási Chick Corea-rajongó is vagyok – vele sajnos már semmi módon nem kerülhetek egy színpadra –, de napestig sorolhatnám, hogy kik azok a nagy művészek, akiknek a nézőpontja érdekel – nem azért, mert irigyen vizsgálom a jobbat, hanem mert kíváncsian keresem a mást. Akár ugyanahhoz a célállomáshoz más útvonalon vihet el egy új attitűd, egy másfajta gondolkodás frissíteni tudja a saját kifejezésmódot. A nagy mesterektől ezt tanuljuk, ahogyan jelen vannak az életünkben, akár felvételen, akár színpadon.

Veronika: Sokan hatnak és hatottak rám, de most Kéring László tenor énekművészt hívom szívesen mesteremnek, akit két és fél évvel ezelőtt találtam a YouTube-on, így kezdtem tőle órákat venni. Hihetetlenül sokat segít a különleges zenei feladatok megoldásában és a hangom rugalmasan tartásában egyaránt. Olykor az a szerencse éri az embert, hogy aki rendkívüli módon inspirálja, aktuálisan elérhető.

– Az albumotok címe About Time – szerintetek minek van itt az ideje 2022-ben?

Veronika: A közösségek megerősítése vált fontossá a számunkra. Évtizedek óta azt sulykolja belénk a média, hogy te vagy a fontos, magaddal törődj, az a fontos, hogy te mit csinálsz – ez egészen biztosan nem működő irány az emberiség jövője szempontjából.

Bálint: Mindannyian valami nagyobb dolognak vagyunk részei – nevezhetjük ökoszisztémának; elengedhetetlen, hogy felelősséget vállaljunk érte. A felelősségvállalás nekem azt is jelenti, ha ma egy fát ültetek, nem feltétlenül ülök majd az árnyékában – de meg kell érteni, hogy ha nem teszem meg, nem lesz gyümölcs, virága és árnyéka sem most, sem ötven év múlva. Abban bízom, hogy ez az üzenet, ami a miénk is, minél többekhez eljut, felébresztve a felelősségvállalás készségét, akár a környezetünkről, az egészségünkről vagy a háborúról legyen szó. ♦